

22. 7. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vybrané aspekty limitů nutné obrany

Skutečnost, že nutná obrana je institutem vylučujícím protiprávnost činu jinak trestného, je každému velmi dobře známá. Nicméně pro důkladné pochopení jeho obsahu a limitů je zapotřebí seznámit se s pohledem právní doktríny a zejména pak rozhodovací praxe. Jaké jsou základní zákonné a skutkové limity pro jednání obránce v rámci nutné obrany, uvedu v tomto článku, a to s přihlédnutím k rozhodovací praxi.

Nutnou obranou se rozumí čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem, přičemž nejde o nutnou obranu, pokud byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.^[1] Smyslem nutné obrany je odvrátit nebezpečí, které hrozí nebo vzniká útokem směřujícím proti chráněnému zájmu trestním zákoníkem, a to činem namířeným proti útočníkovi, který by byl činem jinak trestným. Vzhledem k tomu, že obránce chrání tytéž zájmy, které chrání trestní zákoník (například život, zdraví, majetek), nejedná obránce proti účelu trestního zákoníku, ale v souladu s ním. Nutnou obranu lze proto považovat za obranu proti aktuálnímu bezpráví a ochranu společenských hodnot, kde svépomoc obránce nahrazuje zásah orgánu veřejné moci.^[2] Nutnou obranu lze za splnění podmínek použít bez ohledu na intenzitu hrozby, tj. nezáleží, zda je ohrožen život jako takový nebo „pouze“ zdraví v podobě těžkého nebo lehkého ublížení. Nutná obrana tak bez ohledu na intenzitu hájí veškeré zájmy chráněné trestním zákoníkem, tedy jak ty společenské, tak individuální.

Obranu lze vést i proti domnělému útoku, tzv. putativní obrana, která je vedena proti takovému útoku, který ve skutečnosti není způsobitelný ke vzniku škodlivého následku, nicméně obránce je přesvědčen o opaku, respektive útok jako skutečný vnímá. O putativní obranu se jednalo například v případě, kdy obžaloba kladla obžalovanému za vinu spáchání trestného činu vraždy dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu: „*kterého se měl dopustit tak, že dne 10. 12. 2013 v době kolem 6:00 hodin ve svém rodinném domě v hale vystřelil ze své legálně držené zbraně přes neprůhledné vstupní dveře směrem ven, kde stáli příslušníci Útvaru rychlého nasazení Policie České republiky („URNA“), kteří se v rámci nařízené domovní prohlídky snažili vstoupit do stěžovatelova domu a za tím účelem naráželi beranidlem do vstupních dveří; stěžovatelem vystřelená střela*

zasáhla a zranila jednoho policistu v oblasti kosti kyčelní.“ Až Ústavní soud ve svém rozhodnutí sp. zn. I ÚS 3235/15^[31] zrušil předchozí rozhodnutí Krajského soudu v Praze, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu České republiky, protože došel k závěru, že stěžovateli se situace jevila tak, že jemu a jeho rodině hrozí bezprostřední nebezpečí života a zdraví vzhledem k tomu, že jej v noci doma s rodinou vzbudili silné nárazy na dveře, křik, před domem stála černá dodávka a nikdo z osob za dveřmi jim nic nesdělil. Stěžovatel nabyl dojmu, že se jedná o zloděje, kteří mu na dveře buší beranidlem, a to o to spíše, když měl čistý trestní rejstřík, při domovní prohlídce policie dále nic nenašla (jednalo se o mylné podezření) a ani následně nebyl stěžovatel policií pro žádný trestný čin stíhán.

Podstatou putativní nutné obrany je ta skutečnost, že obránce mylně předpokládá útok na zájem chráněný trestním zákonem, vůči němuž zaměřil své jednání. Uvedené počínání se hodnotí podle zásad o skutkovém omylu pozitivním^[41], který vylučuje úmyslné zavinění. K tomu pak musí být zjištěny takové skutkové okolnosti, z nichž lze dovodit, že obránce se mohl důvodně – byť ve skutečnosti mylně – domnívat, že jsou splněny podmínky nutné obrany. V souvislosti s tím se Nejvyšší soud ČR musel ve svém rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 938/2012 vypořádat s dovolací podmínkou, zda úmyslný útok pachatele na život fyzické osoby není trestným činem vraždy, ale pouze mírnějším trestným činem zabití. Soud uzavřel, že: *„K naplnění privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití podle § 141 TrZ v případě úmyslného útoku pachatele na život jiného, který jinak vykazuje znaky trestného činu vraždy podle § 140 TrZ, se vyžaduje mimořádně intenzivní podnět, který vyvolá silné rozrušení pachatele (viz rozhodnutí pod č. 14/2011 Sb. rozh. tr.). Nestačí k tomu ovšem pouhé obtěžující jednání poškozeného, např. v podobě verbálních útoků vůči pachateli, na něž pachatel reagoval střelbou ze střelné zbraně do těla poškozeného.“* V takovém případě nelze o putativní obraně hovořit, ba ani o zabití, ale jednalo se o záměrné použití zbraně proti osobám, které na pachatele „útočili“ pouze slovně, a které pachatel postřelil do břicha zbraní, kterou měl již delší dobu v ruce.

Nyní k jednotlivým limitům nutné obrany. Pro jednání obránce v rámci nutné obrany je zapotřebí, aby odvracel přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákoníkem a současně taková obrana nebyla zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Nutná obrana se posuzuje z pohledu ryze subjektivního, tedy z pohledu obránce tak, jak se mu jevila v době hrozícího nebo trvajícího útoku, a nikoli, jak by se mohla jevit dalším osobám. Nutnou obranu může využít kdokoli, tedy jak ten, kdo je bezprostředně útokem ohrožen, tak osoba neohrožená, nezúčastněná, která brání život a zdraví jiné osoby, které takové nebezpečí bezprostředně hrozí, nebo proti které takový útok probíhá. Je zapotřebí uvést, že nelze jednat v nutné obraně proti osobě, která sama jedná v rámci nutné obrany. Pokud takové jednání není nutnou obranou, jedná se o pokračování v útoku bez přihlídnutí k tomu, zda útok byl od počátku namířený proti osobě, která jedná v nutné obraně, anebo proti jiné osobě. Na druhou stranu osoba jednáající v nutné obraně je oprávněna přemoci i tento pokračující útok proti své nebo další osobě způsobem, který není zjevně nepřiměřený vedenému útoku.

Podobný závěr z opačné pozice konstatoval i Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 4 Tdo 527/2015^[61], že: *„Proti jednání v nutné obraně není nutná obrana přípustná. Pokud se imobilní poškozený přiměřeně svým možnostem pokusil odvrátit stupňovanou agresi ze strany obviněného, který útok započal, stupňoval a opakoval (jeho jednání spočívalo v prodlužovaném a gradovaném násilí směřujícím ke zmocnění jeho věci, kdy po vyhrůžkách zabitím, vulgárních nadávkách následovalo držení poškozeného pod krkem, stržení klíčů, které měl poškozený na šňůrce kolem krku), další násilné jednání obviněného vůči poškozenému, které bylo reakcí na úder holí ze strany poškozeného, nelze pokládat za jednání v nutné obraně ve smyslu § 29 trestního zákoníku.“*

Důležitým principem, který zde platí je, že obrana musí být zásadně tak intenzivní, aby útok jistě a bez rizika pro napadeného odvrátila, což znamená, že musí být silnější než útok, ale nesmí zase být

přehnaná. U nutné obrany se nevyžaduje proporcionalita mezi útokem a obranou, ale posuzuje se, zda obrana nezasahuje do mezí zjevné nepřiměřenosti. Proto by měl obránce útok odvracet tak, aby bylo dosaženo účelu, zamezení dalšího útoku a hrozby, ale obrana by neměla dosahovat intenzity zpětného útoku na pachatele. Obrana by měla být účelná, nikoli však účelová, kdy by obránce například následně chtěl způsobit útočnickovi zranění a nedbal by mírnějších způsobů, byť pro zastavení útoku stejně efektivních.

Pro posouzení, zda osoba jedná v režimu nutné obrany nebo nikoli, je důležitý okamžik trvání útoku nebo bezprostřednost hrozby, přičemž z takové hrozby musí být jasné, že útok by bez prodlení následoval po takové hrozbě útoku, přitom ovšem nemusí být neočekávaný. Hrozbu útoku lze seznat z okolností případu, kdy například útočník sahá po zbrani, běží s křikem vstříc obránci, napřahuje se k úderu, apod. Pokud útočník v útoku nepokračuje nebo útok ukončí a další nebezpečí obránci již nehrozí, nelze následně nutnou obranu užít. V takovém případě by se jednalo o samostatný útok. Na druhou stranu přestávku v útoku při upadnutí útočníka na zem bez omezení bojeschopnosti, nelze považovat za přerušení útoku. Vše je zapotřebí posuzovat ke konkrétním okolnostem případu.

Právní doktrína vzhledem k výše uvedenému rozlišuje tzv. exces intenzivní, kdy obrana nebyla zcela zjevně přiměřená způsobu útoku, a je dán zjevný nepoměr mezi intenzitou obrany nebo způsobenou škodou v porovnání s intenzitou odvráceného útoku. Dále doktrína rozlišuje tzv. exces intenzivní, u kterého obrana nepřichází již v době, kdy nebezpečí bezprostředně hrozí nebo útok trvá, ale jedná se již o nový samostatný útok. Stejně tak se za tento exces považuje, pokud je obrana předčasná.

V souvislosti s nutnou obranou souvisí i otázka tzv. preventivní nutné obrany a použití automatických obranných mechanismů. Nejvyšší soud ČR se dne 30. 9. 2009 v rámci stanoviska trestního kolegia sp. zn. Tpjn 303/2008⁶¹ v této souvislosti zabýval otázkou, zda použití automatických obranných zařízení, jejichž účelem je odvrácení předpokládaného nebo budoucího útoku bez součinnosti obránce (např. nástražné systémy, samostřily, elektrické oplocení, apod.), samo o sobě nevyklučuje naplnění podmínek nutné obrany. Soud ve svém stanovisku uzavřel s tím, že samo o sobě tímto užitím splnění podmínek vyloučeno není. Zapotřebí je ovšem zkoumat okolnosti parametrů, použití a provedení takových obranných zařízení, které by se měla uvést v činnost až po vniknutí útočníka do chráněného objektu, kde musí být bezpodmínečně zabezpečeno, aby se aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem a aby jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Z toho důvodu nemohl Nejvyšší soud ČR v řízení sp. zn. 6 Tdo 66/2007⁶² konstatovat, že obviněný jednal v rámci nutné obrany, když pod podlahu dřevěné kůlny vložil výbušný nástražný systém, který poškozenému, jenž šel do místa odcizit nějaký hliník, způsobil těžkou újmu na zdraví vzhledem k tomu, že kůlna byla každému volně přístupná, užitý prostředek byl zjevně nepřiměřený míře narušení, a důvod umístění zařízení se spíše jevil jako odvěta vůči předchozím narušitelům.

Na závěr uvádím, že u posuzování situace, zda se jedná o nutnou obranu je zapotřebí mít na mysli smysl institutu nutné obrany jako takový. Institut slouží k předejití nebezpečí nebo zabránění přímo hrozícímu útoku nebo již probíhajícímu útoku a to tak, aby obrana a hrozící následek nebyly nepřiměřené způsobu útoku. Brání se osoba by proto měla zvolit nejméně invazivní postup ze všech možných účinných postupů.

Mgr. Bc. Jindřich Jílek

[Advokátní kancelář JELÍNEK & Partneri s.r.o.](#)

Pardubice - Dražkovice 181
533 33 Pardubice - Dražkovice

Velké náměstí 1
500 03 Hradec Králové

Truhlářská 1108/3
110 00 Praha 1

Tel.: +420 466 310 691
Fax: +420 466 310 691
e-mail: advokati@advokatijelinek.cz

- [1] § 29 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník
[2] ŠÁMAL a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. Vydání, 2012, K dispozici >>> [zde](#). (28. 5. 2019)
[3] rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3235/15
[4] § 18 odst. 4 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník
[5] rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 938/2012
[6] rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tdo 527/2015
[7] K dispozici >>> [zde](#).
[8] rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 66/2007

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námitky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)
- [Novela § 196 trestního zákoníku: racionální korekce, nebo oslabení ochrany dítěte?](#)
- [Vybrané aspekty trestného činu podvodu podle § 209 TrZ ve světle judikatury](#)
- [Zásadní novinky v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2026](#)